

Dansk resume

Baggrund

Denne afhandling er skrevet på baggrund af en kvalitativ empirisk undersøgelse af deltagelse i fastholdelsespraksisser. Jeg fokuserer i afhandlingen på de personer, der i det daglige står overfor professionelt og pædagogisk at skulle kunne agere i et erhvervsuddannelsessystem, der har fået til opgave at være med til at sikre, at flere unge tager en ungdomsuddannelse. Der har igennem de seneste år været stor bevågenhed på erhvervsuddannelsesområdet, både politisk, mediemæssigt og forskningsmæssigt. Det fælles dominerende spørgsmål har været: Hvad kan der gøres i denne uddannelsesmæssige sammenhæng med henblik på at realisere den politiske målsætning om, at 95% af en ungdomsårgang skal gennemføre en ungdomsuddannelse. Ofte har fokus været på de unge, der ikke er lykkedes med at tage en ungdomsuddannelse, og der er hæftet mange betegnelser på denne gruppe: frafaldstruede, svage, sårbare, marginaliserede. Både forskningsmæssigt og politisk har der i sammenhæng hermed været en tendens til at forklare frafald som et individuelt problem og mange løsningsforslag er blevet rettet imod den enkelte elev. Denne afhandling udforsker, hvad der foregår i den konkrete uddannelses setting, før eleven falder fra. Jeg skriver mig herved ind i et forskningsperspektiv, der argumenterer for, at skolesammenhængen og de professionelle aktører heri kan arbejde med bevidst at facilitere et læringsrum, der hjælper eleverne til at opleve et uddannelsesrelateret engagement og til at gennemføre uddannelsen på trods af de odds, som de har imod sig.

Konteksten for afhandlingen har været en teknisk skole, der har iværksat en række fastholdelsesinitiativer med henblik på at sikre, at flere af deres elever gennemfører den uddannelse de påbegynder. Blandt disse initiativer er etablering af et udvidet grundforløb for unge med personlige, sociale og eller faglige problemer samt etablering af en elevcoachordning. Ved at bruge det udvidede grundforløb og elevcoachordningen som kontekst i forhold til at indramme mødet mellem de professionelle og elevmålgruppen, ser jeg i denne afhandling nærmere på, hvilken funktion de professionelle aktører "opfordres" til at deltage i og "opfordrer" sig selv og hinanden til at deltage i med henblik på at fastholde flere elever.

Det styrende forskningsspørgsmål har igennem afhandlingen været følgende:

Hvilke professionelle deltagelsesformer udvikles og konsolideres blandt lærere og elevcoaches på en teknisk skole i takt med implementeringen af en uddannelsespolitisk målsætning om, at 95 % af alle unge skal gennemføre en ungdomsuddannelse?

Igennem afhandlingen figurerer begrebet og metaforen spændingsfelt som analytisk ramme med henblik på at åbne op for de modsatrettede energier, der kan være knyttet til de professionelle deltagelsesformer. Dette danner således baggrund for analyser, der indrammer både progressionen, dynamikken, energien og drivkraften i de professionelles deltagelse men også passiviteten, destruktiviteten og konfliktualiteten.

Feltstudium og hverdagslivet som empirisk grundlag

Afhandlingens empiriske grundlag udgøres af et feltstudium foretaget på fire forskellige afdelinger på en teknisk skole i Danmark. Over en periode på syv måneder er der foretaget deltagerobservationer i sammenlagt ni uger, sideløbende med at der er foretaget 18 interviews med lærere og elevcoaches tilknyttet et udvidet grundforløb. Foruden deltagerobservationerne på den pågældende tekniske skole har jeg udført observationer i fem forskellige kursus og konferencemessemøder, hvor fastholdelse og pædagogiske strategier har været blandt hovedtemaerne. Afhandlingen er inspireret af situeret teori, hvilket metodologisk har afspejlet sig i en opprioritering af et fleksibelt forskningsdesign, hvor jeg som forsker har været optaget af at situere mig selv i de forskellige praksissammenhænge, som mine deltagere i deres hverdagsliv bevæger sig i, og som jeg igennem deres bevægelser er blevet introduceret for.

Teoretisk baggrundsramme

Afhandlingens teoretiske baggrundsramme er inspireret af tilgange, der forsøger at forstå personers deltagelse i sociale praksisser og praksisfællesskaber og de dynamiske aspekter som dialektikken mellem person og social struktur implicerer (Dreier, 2009; Lave & Wenger, 1991; Wenger, 1998). I relation hertil kvalificerer jeg begrebet spændingsfelt på baggrund af fem begreber, som udgør afhandlingens teoretiske baggrundsramme: Institutionelle arrangementer, deltagelse – ikke-deltagelse, identitet-praksisfællesskab. Endvidere argumenterer jeg for, at forandringer og eventuelt konfliktfyldt deltagelse i en praksis uundgåeligt vil implicere en emotionalitet hos de deltagere, der er part heri, eksempelvis glæde, afmagt, frustration, stolthed. I relation hertil peger jeg på, at teorier

om deltagelse i sociale praksisser bør inddrage perspektiver, der åbner op for en analyse af de emotionelle fordringer knyttet til den sociale praksis.

Resultater

Afhandlingen består af fire artikler. Jeg fremdrager følgende tematiske konklusioner, der går på tværs af de fire artikler.

Deltagelsesformer spændt ud mellem fag og socialpædagogik

Med 95% målsætningen træder en ny målgruppe elever ind i den uddannelsesmæssige praksis – en målgruppe som kræver noget andet af lærernes daglige praksis. I kraft heraf vises det, hvordan nogle lærere oplever at være spændt ud mellem på den ene side deres fagfaglige kompetencer samt ønsket om at undervise elever, der er motiverede fra de træder ind af døren til uddannelsesinstitutionen og på den anden side det reelle møde med en elevgruppe, der fordrer socialpædagogisk tænkning og handling. Ved at bruge det udvidede grundforløb som kontekst i forhold til at analysere erhvervsskolelærernes deltagelse i fastholdelsesinitiativer, er der igennem afhandlingen vist, hvordan et institutionelt arrangement kan understøtte en professionel deltagelsesform i retning af en integration af fag og socialpædagogik på en måde, der ikke udhuler den erhvervskvalificerende del af den uddannelsesmæssige praksis.

Tværfunktionelle deltagelsesformer

De professionelle deltagere der er knyttet til det udvidede grundforløb lægger vægt på, at deres praksis ikke blot handler om at instruere eleven i tekniske rationelle aspekter af faget. Lærerne oplever, de har frihed til selv at forme deres funktion samt rammen og indholdet for den socialfaglige organisering af læringsrummet og herved konsolidere, hvad der for dem måtte være en pædagogisk “desired trajectory”. I relation hertil knyttes der nye tværfunktionelle alliancer med gruppen af elevcoaches med henblik på at lade den personlige og den sociale dimension af uddannelse udfolde sig og give plads til en socialpædagogisk og psykologisk tænkning og referenceramme. Disse tværfunktionelle deltagelsesformer konsoliderer, hvordan institutionens uddannelsesfunktion suppleres med en støttefunktion.

Konfliktuelle deltagelsesformer

En gennemgående pointe i afhandlingen er, hvordan der med 95% målsætningen og faciliteringen af nye deltagelsesformer skabes brydninger i det praksisfællesskab, der eksisterer blandt lærere på en teknisk skole. Der skabes et spændingsfelt mellem deltagelse og ikke-deltagelse i forhold til

fastholdelse og nye praksisfællesskaber konstitueres, idet virksomhed, værdier og mål bliver for forskellige deltagerne imellem. Der skitseres to professionelle deltagelsesformer og grader af engagement relateret til fastholdelse som en social praksis. De professionelle, der er faglighedens vogtere, og som derfor ser frafald blandt eleverne som nødvendigt. Og de professionelle, der er rummelighedens vogtere, hvis principalsætning er baseret på et ønske om at give alle unge en chance for at opleve glæde og lyst ved uddannelse. De to figurer jeg bringer i spil, og konsekvenserne heraf i form af brydninger i lærerkollegiet, knyttes til den todelte politiske ambition om både at have uddannelse i verdensklasse og tage socialt ansvar.

Emotionelt ladede deltagelsesformer

Temaet omkring emotionelle deltagelsesformer viser, hvordan fastholdelse af elever er en emotionelt ladet interaktion, og hvordan det institutionelle arrangement yderligere medierer oplevelsen og udtryk af emotioner. Lærerne har en stærk orientering imod omsorg og håndtering af emotioner og relationer på en måde, der faciliterer tillid, tryghed og positive identiteter. Ved at forsøge at realisere en stabil støtte figur i deres deltagelse og tilstedeværelse på de udvidede uddannelsesforløb involverer lærerne sig som med-aktører i forhold til at håndtere de personlige og sociale vanskeligheder, der måtte begrænse eller marginalisere eleverne i deres deltagelse i uddannelse. Jeg argumenterer for, at emotionelle handlinger kan karakteriseres som produktive ressourcer, i den forstand at de medierer en fastholdende relation lærer og elev imellem, og at de samtidig udgør en positiv kraft i konstitueringen af positive mestringsidentiteter og stolthed hos såvel elever som lærere. Dog viser jeg også, hvordan der til de positive emotionelle ladninger er knyttet en mere destruktiv modvægt i form af afmagt, frustration og desillusion. Flere af lærerne oplever, at det kan være vanskeligt at støtte op om både elevernes personlige problemer og faglige udvikling på én og samme gang. I relation hertil problematiserer jeg, hvorvidt der i det institutionelle arrangement er indlejret en emotionel eksklusionsdynamik, hvor det at svigte nogen bliver en uundgåelig del, som lærerne får til opgave at udføre og udholde.

Artikler inkluderet i afhandlingen

1. Lippke, L. (2011). Udfordringer til faglærernes professionelle identitet - "det her handler jo om det sociale og hvad ved jeg om det?" I: Jørgensen, C.H. (red.). *Frafald i erhvervsuddannelserne*. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag, s. 99-117
2. Lippke, L. (2012). Fra erhvervsuddannelse til semi-terapeutisk samtalerum? Emotionelle

handlinger som fastholdelsesgreb indenfor erhvervsuddannelserne. *Psyke & Logos*, Årg. 33, Nr. 1, p. 135-160.

3. Lippke, L. (2013, in press). Forhandling af ønskede deltagelsesformer og pædagogiske præferencer I relation til fastholdelse. *Nordiske Udkast*

4. Lippke, L. & Tanggaard, L. (2013, in press). Leaning in to muddy interviews. Special issue of *Qualitative Inquiry*.